

آسیب شناسی فضای رسانه ای از طریق انتشار عکس و فیلم کودکان قبل از سن بلوغ

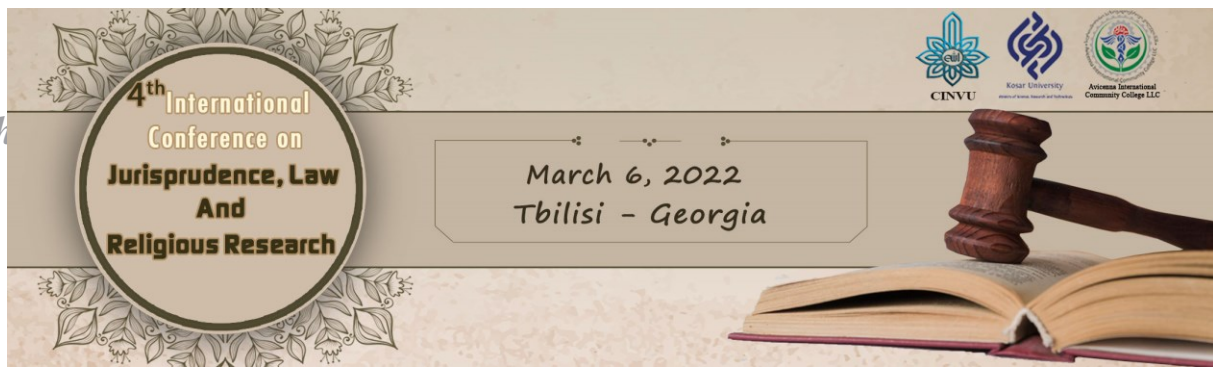
سمیه میرشاه^۱

۱- کارشناس ارشد حقوق خصوصی

چکیده

پیشرفت فناوری در حوزه فضای مجازی، از جهات مختلف موجب تسهیل تبادل اطلاعات و ارتباطات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی خصوصاً در عرصه بین المللی گردیده است. با وجود این، بهره برداری سوء از این تکنولوژی مدرن، زمینه ساز نقض کرامت و حقوق انسانی، هنجارهای اجتماعی و ارزش های اخلاقی می باشد. منتشر کردن عکس بچه های کوچک و تبلیغ کردن با آنها؛ یک مد جدید اینستاگرامی است؛ موضوعی که در بعضی از کشورهای جهان با واکنش روبه رو و حتی برایش قانون گذاری شده است. در ایران، اما کم نیستند صفحه های اینستاگرامی که مادر و پدرها با گذاشتن عکس فرزندان کوچک شان، پرطرفدار می شوند و بعد با گرفتن تبلیغات از دیگر صفحه ها درآمدزایی می کنند. اینترنت و فضای سایبر با وجود مزایایی که به همراه دارد، آسیب ها و مخاطراتی نیز دارا می باشد و با توجه به نوین بودن این پدیده، بسیاری از والدین فرصت، امکان و یا توان کافی برای شناخت دقیق این فضا و کاربردهای آن ندارند و عدم آشنایی مناسب آن ها با فضای سایبری و در مقابل، استفاده روزمره کودکان و تصاویر آنها از این فضا، با لحاظ این نکته که شخصیت و جامعه پذیری کودکان در هر لحظه در حال تغییر و رو به تکامل است، احتمال خطر بزهکاری در دوران کودکی را بیش از پیش افزایش داده است.

کلید واژه ها: اینترنت، فضای مجازی، کودکان، انتشار تصاویر، آسیب

۱- مقدمه

کودکان به لحاظ عدم وجود توانایی کامل در دفاع از خود در معرض انواع بزه دیدگی و جرایم جسمی، روانی، اجتماعی و غیره بوده و امروزه نیز با گسترش روز افزون استفاده از فضای مجازی، بیش از پیش در معرض انواع جرایم هستند. یکی از جرایمی که امروزه با گسترش استفاده از اینترنت و فضای مجازی بیشتر به چشم می خورد، جرم انتشار تصاویر کودکان توسط والدین در فضای مجازی می باشد. رعایت حقوق و کرامت کودک توسط والدین در فضای مجازی ضروری است و رعایت نکردن آن به نوعی ورود به حریم خصوصی کودکانی است که به علت صغر سن خود قادر به تصمیم گیری و اعمال حق خود نیستند و می تواند آسیب های روانی و اجتماعی متعددی را برای کودکان به همراه داشته باشد.

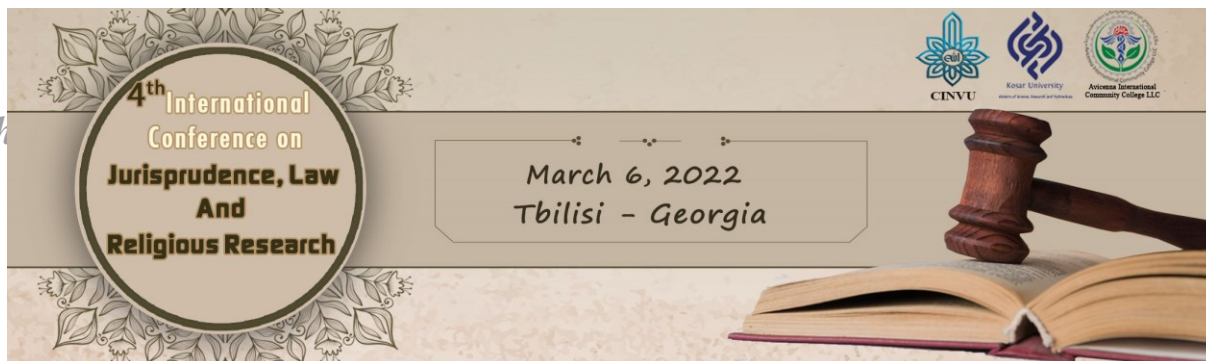
کودکان و نوجوانان به عنوان گروه های آسیب پذیر بیش از سایر افراد بشر در معرض نقض حقوق بنیادین و آسیب های جسمی و روانی قرار دارند. طی دو دهه اخیر مسأله حمایت از کودکان در فضای مجازی حمایت آنلاین از کودکان) و مقابله و پیشگیری با اقسام استثمار و سوء استفاده از کودکان و نوجوانان دغدغه بسیاری از دولت ها و سازمان های بین المللی قرار گرفته است. به این ترتیب که از یک سو، جرم انگاری و در نظر گرفتن مسئولیت کیفری و مدنی برای ناقضین حقوق کودکان مانند حق احترام به تمامیت جسمانی و روانی، حق سلامت، حق حریم خصوصی، منع خشونت و استثمار جنسی در فضای مجازی و با استفاده از اینترنت پیش بینی شده است؛ و از سوی دیگر ضرورت آموزش و ارتقای سطح آگاهی افراد خصوصاً کودکان و نوجوانان به عنوان یک اقدام پیشگیرانه مورد تأکید قرار دارد.

۲- تبیین برخی مفاهیم

پیش از پرداختن به موضوع اصلی لازم است یک سری تعاریف و مفاهیم راجع به موضوع مورد بحث بیان گردد تا درک بهتری از مطالب حاصل شود.

۲-۱- فضای مجازی

مفهوم شناسی فضای مجازی، فقط مجموعه ای از سخت افزار نیست، بلکه مجموعه ای از تعاریف نمادین است که شبکه ای از باورها را در چارچوب داد و ستد اینترنتی رد و بدل می کند. در واقع یک فضای تعاملی است که افراد درون آن با هویت هایی گوناگون به مثابه داده هایی بر صفحات رایانه حضور می یابند. نکته ای که در اینجا لازم به ذکر است این است که، فضای مجازی بر خلاف ظاهر نام گذاری آن مجازی نیست، بلکه با توجه به آثار آن یک دنیای حقیقی است. در حقیقت گسترش فناوری های اینترنتی و در دسترس بودن آن، فضای مجازی را شبیه ساز دنیای واقعی کرده است. (محمدی، ۱۳۸۹، ۴۵)

۱-۲- شخصیت

یعنی مجموعه ای از رفتار و شیوه های تفکر شخص در زندگی روزمره که با ویژگی های بی همتا بودن، ثبات پایداری و قابلیت پیش بینی، مشخص می شود. به نظر می رسد گوردن آلپورت، بهترین تعریف را در مورد شخصیت ارائه داده است. او اشاره می کند، شخصیت، سازمان بندی پویایی در درون فرد است و شامل آن دسته از نظام های روانی و فیزیکی است که رفتار و تفکر او را تعیین می کند. شخصیت ساخته ای از وراثت و محیط است. (خسروی، ۱۳۹۲، ۵۶)

۱-۳- کنوانسیون حقوق کودک

کنوانسیون حقوق کودک، نیز یک کنوانسیون بین المللی است که حقوق مدنی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کودکان را بیان می کند. دولت هایی که این معاهده را امضا کرده اند موظف به اجرای آن هستند و شکایت های راجع به آن به کمیته حقوق کودک ملل متحد تسلیم می شود. نیازهای اساسی برای حفاظت فیزیکی، گرایش جنسی، هویت جنسیتی، یا سایر ویژگی ها از جمله موضوعاتی هستند که در این سند مورد توجه قرار گرفته اند. (قنبرزاده، ۱۳۹۰، ۵۷)

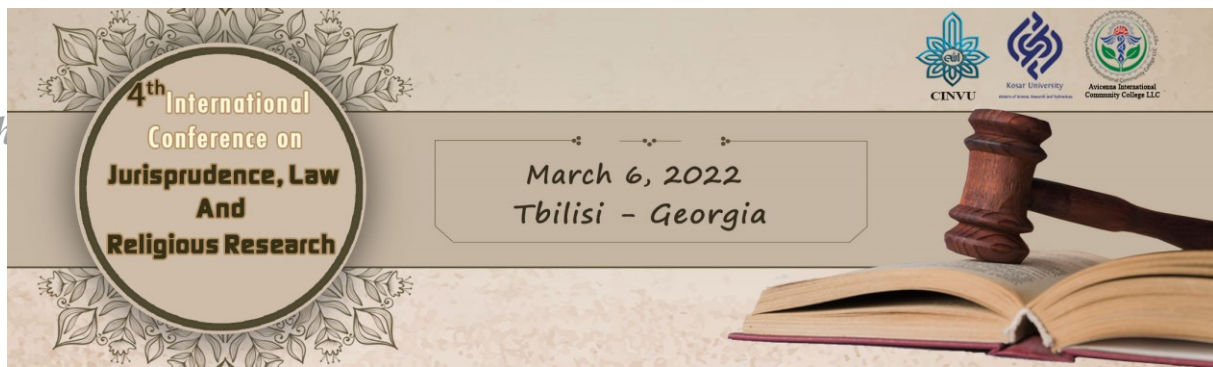
۱-۴- رسانه

در خصوص مفهوم رسانه نیز باید گفت، رسانه معادل کلمه مدیوم است که جمع آن مدیا است؛ و منظور از آن گروهی از ابزارها هستند که مورد توجه تعداد کثیری قرار گرفته و از تمدن های جدید به وجود آمده اند. البته رسانه در این تعریف به طور کامل معرفی نشده است، زیرا چنین ابزارهایی محدود و منحصر به وسایل ارتباط جمعی نیست. از این رو می توان گفت رسانه به معنی هر وسیله ای است که فرهنگ ها و افکار عده ای را انتقال دهد. (قاسم زاده عراقی، ۱۳۹۶، ۸۷)

۲- حقوق کودکان و فضای مجازی

۲-۱- وظیفه والدین در حفظ اطلاعات و تصاویر فرزندان

در حقیقت به نظر می رسد که والدین محافظان هویت دیجیتال فرزندان خود هستند. گرچه همیشه هم آنها در نقش محافظ عمل نمی کنند. بسیاری مواقع نیز افشای اطلاعات محرمانه و خصوصی کودکانشان باعث آسیب به فرزندانشان می شود خواه این امر از روی قصد باشد یا ناخواسته. تنها تصمیم والدین برای به اشتراک گذاشتن اطلاعات شخصی فرزندانشان می تواند منبع بالقوه ای برای آسیب رساندن به کودک باشد که تا حدود زیادی مورد غفلت تحقیقات واقع شده است. فرزندان نه تنها اطلاعات منفی درباره خودشان را از والدین مخفی می کنند بلکه موافق به اشتراک گذاشتن آنها نیز نیستند. خواه این اطلاعات مثبت باشند یا منفی. کودکان توانایی کنترل هویت دیجیتال خود را ندارند و این مهارت می بایست در والدین

نهادینه شده باشد. این موضع در حالی است که بسیاری از والدین حتی این کار را از روی نیت خیر انجام می دهند. (صفایی، ۱۳۹۵، ۴۱)

این یک مسأله جدید است که به طور مستقیم مربوط به رشد سریع رسانه های اجتماعی می شود. در حالی که معمولا والدین مسائل مربوط به فرزند پروری را با دوستان، انجمن ها و بعضا منابع عمومی رد و بدل می کنند. مطالبی که در اینترنت به اشتراک گذاشته شده اند به راحتی دسترس پذیر هستند و ابزارهایی نظیر موتورهای جستجو و پایگاه های اطلاعات ابزارهایی هستند که دسترسی ساده و بی نهایت به اطلاعات را حتی بعد از سال ها امکان پذیر می کنند. (محمد زاده، ۱۳۹۵، ۲۳) لکن باید توجه داشت این که ما به عنوان بزرگسال موظف به حمایت از کودکان و رعایت منافع و مصلحت ایشان هستیم، بدان معنا نیست که حق آنها بر حریم خصوصی به ما واگذار شده است. (قضاع، ۱۳۸۹، ۱۲۱)

۲-۲- حق کودکان بر حریم شخصی در فضای مجازی

احترام به حریم شخصی اشخاص یکی از انواع حقوق بشر است که ماده ۱۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر و ماده ۱۷ میثاق جهانی حقوق مدنی - سیاسی این حق را برای نوع بشر به رسمیت شناخته است. هر چند که در زمان تصویب این اسناد بین المللی اینترنت هنوز اختراع نشده بود و فضای مجازی وجود نداشت و تأکید این معاهدات بر حریم شخصی افراد در دنیای آفلاین است؛ اما در سال ۲۰۱۳ مجمع عمومی سازمان ملل ذیل قطعنامه ای حق حریم شخصی انسان ها را در دنیای مجازی به رسمیت شناخت. در همین راستا کشورهای زیادی قوانینی را برای حفاظت از حریم شخصی کودکان در اینترنت به تصویب رسانده اند که شاید مهم ترین و جامع ترین آنها را بتوان در حقوق ایالات متحده یافت.

در حقوق ایران هر چند مقررات ویژه ای نسبت به حفاظت از داده های شخصی کودکان در فضای مجازی وجود ندارد اما فصل پنجم قانون جرایم رایانه ای مقررات کلی را برای حفاظت از داده های افراد بدون در نظر گرفتن عامل سن آنها وضع کرده است. بر اساس ماده ۷۴۵ این قانون هر کس به وسیله سامانه های رایانه ای یا مخابراتی صوت یا تصویر یا فیلم خصوصی با خانوادگی یا اسرار دیگری را بدون رضایت او جز در موارد قانونی منتشر کند، یا در دسترس دیگران قرار دهد، به نحوی که منجر به ضرر یا عرفا موجب هتک حیثیت او شود، به حبس از ۹۱ روز تا ۲ سال محکوم خواهد شد.

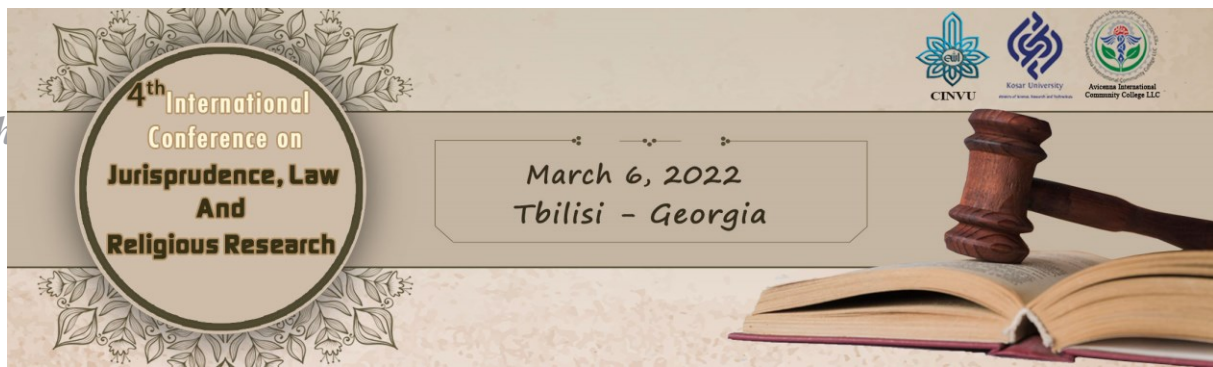
هرچند، در قوانین کشور ما به صورت خاص نمایش کودکان در فضای مجازی جرم انگاری نشده، اما نقض حریم خصوصی در پیمان نامه حقوق کودک که ایران هم به آن پیوسته، ممنوع دانسته شده و حریم خصوصی کودک به رسمیت شناخته شده است. با این حال حمایت از کودک مبنای فقهی و مدنی دارد هم چنین در صورتی که جرایم رایانه ای رخ دهد که طی آنها از افراد کمتر از ۱۸ سال سوء استفاده شود، می توان به صورت موردی در دادگاه رسیدگی کرد. از سوی دیگر قانون حمایت از کودکان و نوجوانان خانواده ها را به نگهداری کودکان ملزم و از هر گونه آزار جسمی یا روحی منع می کند و بهره کشی از کودک زیر پا گذاشتن این قانون بوده و قابل تعقیب کیفری است.

قانون حمایت از اشخاص حقیقی در مورد پردازش داده های شخصی آنها در حقوق اتحادیه اروپا را می توان در زمره چنین قوانینی دانست. بر اساس این قانون کودکان زیر ۱۶ سال برای استفاده از نرم افزارها یا وبسایت های مختلف در فضای مجازی نیاز به اجازه والدین دارند. قانون حفاظت از حریم شخصی آنلاین کودکان که آخرین اصلاحش به سال ۲۰۱۳ برمی گردد، مقررات جامعی برای حفاظت از حریم شخصی کودکان در بستر آنلاین در ایالات متحده آمریکا دارد. هدف اصلی این قانون حفاظت از اطلاعات شخصی کودکان نظیر اسم و مشخصات کودک، آدرس، ایمیل و تلفن منزل کودک، مشخصات فیزیکی کودکان، تصاویر و فیلم ها و صدا و حتی آی پی آدرس آنها است، که مورد محافظت قرار می گیرد. مسأله ای که توجه به آن ضروری است، این است که کودکان با توجه به شرایط سنی و بی اطلاعی در مورد نحوه سرقت اطلاعاتشان، نیازمند بهره مندی از مقررات ویژه و جامعی در این فضا هستند تا اطلاعات شخصی ایشان مورد سوء استفاده قرار نگیرد. (محمد زاده، ۱۳۹۶، ۱۲۸)

۲-۳ - حقوق کودکان در رابطه با هویت دیجیتالی

در حقیقت فضای مجازی با به نشر سپردن تصاویر کودکان صفحه های پر مخاطبی را برای فروش محصولات مهیا کرده است، به نحوی که برخی والدین حتی پیش از تولد فرزندشان با تصاویر سونوگرافی، دیگران را از چگونگی وضعیت رشد کودک مطلع می نمایند. در واقع استفاده ابراری از کودک از همان دوره جنینی شروع و پس از تولد نیز تا سن ۱۷ سالگی آن کودک ادامه دارد. والدین پیش از آن که فرزندانشان اولین حساب الکترونیکی خود را باز کنند، هویت دیجیتالی فرزندانشان را شکل می دهند. والدینی که افشای اطلاعاتی به صورت آنلاین انجام می دهند مطمئن هستند که می توانند فرزندانشان را تا سنین بزرگسالی دنبال کنند. در حقیقت رسانه های اجتماعی و وبلاگ نویسی به شکل قابل توجهی چشم انداز کودکی را با بزرگسالی تغییر داده است. کودکان به داشتن حریم خصوصی علاقه مند هستند. ریشه انگیزه آنها برای انجام این کار در حق آزادی بیان والدین و نیز حق آنها برای رشد و پرورش فرزندانشان است. وقتی والدین اطلاعاتی در مورد کودکان خود را به صورت آنلاین به اشتراک می گذارند در حقیقت آنها این کار را بدون رضایت فرزند خود انجام می دهند. این والدین از یک سو در نقش محافظ اطلاعات فرزند خود و از سوی دیگر به عنوان راوی داستان های شخصی فرزندانشان عمل می کنند. این نقش مضاعف والدین در هویت آنلاین فرزندانشان با تکامل هویت آنلاین چندان از کودکان محافظت نمی کند و مغایر با حقوق کودک می باشد. پس اینجاست که تعارض منافع ایجاد می شود چرا که ممکن است کودک در بزرگسالی خود از افشای اطلاعات شخصی خود توسط والدینش ناراضی باشد. والدین با انتشار عکس فرزندانشان خود در فضای مجازی در حقیقت حریم شخصی وی را نابود می کنند. این در حالی است که حق تصمیم گیری در این خصوص با والدین نیست. رعایت حقوق و کرامت کودک توسط والدین در فضای مجازی از ضروریات است و عدم رعایت آن به نوعی ورود به حریم خصوصی کودکانی است که به دلیل صغر سن خود قادر به تصمیم گیری و اعمال حق

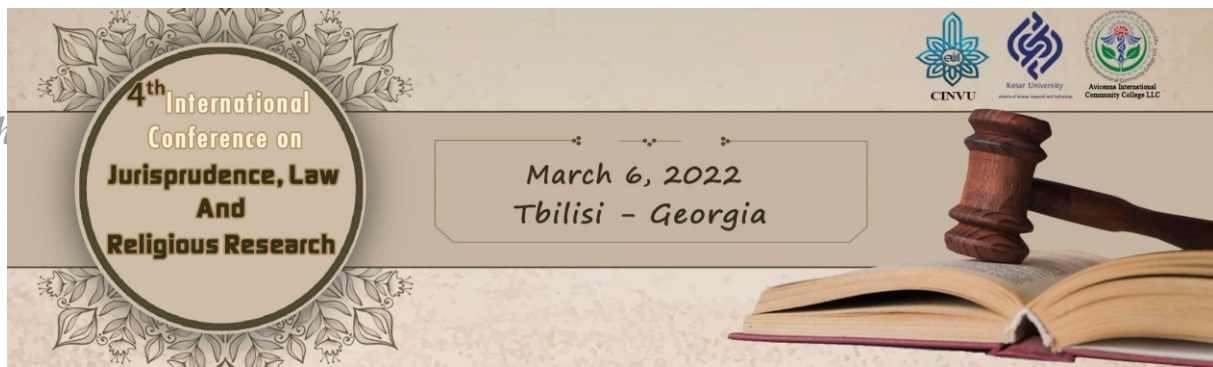

خود نیستند. البته بر اساس اسناد بین المللی، به ویژه کنوانسیون حقوق کودک، و قانون جرائم رایانه ای، این حق کودک قابل تفویض و واگذاری به دیگران، حتی مادر و پدر نیست و گاهی امکان دارد عدم رعایت حقوق کودک در این باره جرم و تخلف محسوب شده و قابل پیگیری قضایی نیز باشد.

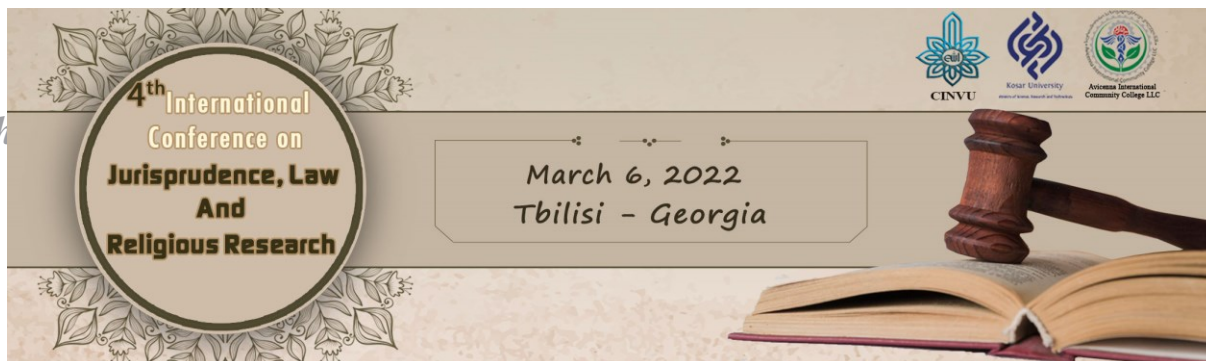
اصطلاح اشتراک گذاری، روش هایی را توصیف می کند که والدین از طریق آنها جزئیاتی در مورد زندگی خصوصی فرزندانشان را به صورت آنلاین به اشتراک می گذارند. این موضوع می تواند یکی از بخش های اصلی گفتمان تربیت فرزند و تجزیه و تحلیل حقوقی اختلاف بین حقوق کودکان و حقوق والدین باشد. بحث های زیادی بر نحوه ایجاد هویت آنلاین در افراد جوان و آسیب رساندن به آنها صورت گرفته است. با این حال بحث های اندکی درباره رفتار افشاگری والدین و تأثیری که این رفتار می تواند بر آینده فرزندانشان بگذارد، در دست است. کم بودن بحث ها در این زمینه به این دلیل است که حتی برخی از والدین کاملاً به صورت اختیاری این کار را انجام می دهند. بدون این که به این امر آگاه باشند که پست های آنها چه تأثیری بر سلامت عمومی فرزندانشان خواهد داشت. در بسیاری از زمینه ها نیز والدین در نقش سرپرست در مورد هویت دیجیتال فرزندانشان عمل می کنند و سعی دارند کودکانشان را از زیان های آنلاین محافظت کنند. سازمان های اجتماعی نیز معمولاً پیش از به اشتراک گذاری آنلاین عکس کودکان خود، اجازه می گیرند. اگر یک شرکت یا نادانسته یا از روی قصد اطلاعات محرمانه مربوط به کودکان را در رسانه ها افشا کند در این صورت والدین خواستار جبران خسارت می شوند. همچنین والدین در مورد نحوه استفاده از فضای آنلاین برای کودکان خود نقش نظارتی را ایفا می کنند. چنین نظارت هایی می تواند شامل ایجاد محدودیت هایی برای دسترسی آنها به اینترنت و بر شمردن تهدیداتی شود که فضای آنلاین به همراه دارد. مانند آزار و اذیت اینترنتی و فعالیت های جنسی مانند رد و بدل کردن عکس و ویدیو به صورت آنلاین. (کاوه مریان، ۱۳۹۸، ۷۳)

۳- نقش قانون در پیشگیری از آسیبهای فضای بر کودکان

قانون اشاره های خیلی مختصر اما مشخصی را به صورت خاص، در مورد یکی از مهم ترین رسانه های رسمی، یعنی صدا و سیما دارد و آن را از تولید محتوای مضر برای کودکان منع می کند. قانون این رسانه را موظف می کند که قوانین مشخصی را تدوین کند. آیین نامه های اجرایی که به صورت مشخص به حقوق کودک اشاره کند، چیزی است که با کمبود آن مواجه هستیم تا بتوانیم به صورت جدی در نهادی مثل صدا و سیما و تمام رسانه های چاپی یا دنیای مجازی تصویری یا غیر تصویری، از حقوق کودکان دفاع کنیم. همچنین قانون اشاره مشخصی می کند به گروهی از کودکان که در ایران به عنوان کودکان بزه دیده یا بزهکار، قربانیان یا رها شدگان از آزار، و یا کسانی که خودشان مرتکب جرمی شده اند اما کودک هستند. در هر دو مورد از این گروه ها، انتشار تصاویرشان منع جدی دارد و مشخصاً به موضوع زمانی اشاره

می کند که این انتشار باعث بروز آسیب شود. البته این موضوع به صورت خیلی کلی و قابل استنباط در قانون آمده است. اما آنچه قوانین مترقی به آن می پردازند، قوانین و آیین نامه های بسیار دقیقی در حوزه فضای مجازی اند. برای همین نیاز است تا با وضوح بیشتر در این حوزه قانونگذاری شود. مطابق کنوانسیون حقوق کودک، دولت ها موظف هستند که کودکان را از هر نوع رفتار و هر نوع بد رفتاری که والدین یا سرپرستان قانونی می توانند نسبت به آن ها داشته باشند محافظت کنند. برای جلوگیری از هر نوع سوء استفاده از کودک دولت ها موظف اند تا اقدامات مناسب اجتماعی را انجام دهند که این مسأله مهمی است. همچنین در قانون حمایت از کودکان و نوجوانان، مصوب سال ۱۳۸۱، که در حال حاضر قانون لازم الاجرا در مورد کودکان است، هر گونه نادیده گرفتن سلامت روانی کودک ممنوع دانسته شده و قابل پیگرد قانونی است. بر همین اساس انتشار تصاویر کودک در فضای مجازی را هم می توان نقض حریم خصوصی کودک یا به نوعی نادیده گرفتن سلامت روانی کودک دانست و مورد پیگیری حقوقی قرار داد. آسیب ها و خطرات بالقوه موجود برای کودکان در سراسر جهان را می توان در سه دسته کلی هدف گیری تجاری و تبلیغاتی، بهره برداری و استثمار جنسی کودکان و نقض حریم خصوصی آنها تقسیم کرد. به طور کلی انتشار تصویر کودکان در هر عنوان و قالبی اما و اگرهایی دارد، از جمله این که با انتشار این تصاویر به جای آنها تصمیم می گیریم و آینده ای تصویری برای آنها رقم می زنیم که هیچ نقشی در آن ندارند؛ و شاید بعدها با آن موافق نباشند. عکس و یا هر داده ای که در اختیار عموم مردم قرار داده می شود، ممکن است به دست افراد بیمار افتد و سوء استفاده های زیادی از آن بشود. از این بیش حقی به نام حق بر فراموشی، وجود دارد. به این معنی که همه ما حق داریم هیچ داده ای از ما در اینترنت وجود نداشته باشد و با انتشار فیلم و محتوایی که در فضاهای عمومی منتشر می کنیم؛ عملا این حق را زائل می کنیم. زمانی که صحبت از خانواده های محروم می شود تمامی این ضرورت ها دو چندان می شود. تصویری از یک کودک محروم در فضایی ناراحت کننده که قطعاً کسی دوست ندارد در آن محیط باشد موجب ساخت یک تصویر همیشگی از آن کودک در فضایی فلاکت بار می شود؛ به گونه ای که تا ابد او را درد کشیده و محروم به جامعه معرفی می کند. حتی در این باره کیدتاکس (رسانه ویدیویی درباره جهان کودک و نوجوان) نقض حقوق کودکان را مغایر با قوانین کنوانسیون جهانی حقوق کودکان دانسته و بیان داشته، وزارت دادگستری به عنوان ناظر اجرای این قوانین در ایران و همچنین پلیس فتا، باید به وظایف قانونی خود عمل کنند و با خاطیان برخورد کنند. این رسانه همچنین انتشار چنین تصاویری را مغایر با حفظ شأن و منزلت انسانی ارزیابی کرد و گفت: در تعاریف عرفی و مذهبی در ایران صراحتاً به حفظ کرامت افراد و پرهیز از کمک علنی و خجالت دادن آنها مکرر توصیه شده است و افزون بر این، کمک هایی از این دست از اساس، مشکلی را حل نمی کند زیرا به دفع پایدار فقر کمک نمی کند و چون مقطعی و موردی هست و به شکل سیستماتیک و با عوامل ایجاد فقر برخورد نمی شود؛ بنابراین آن را تشدید هم می کند. انتشار تصاویر کودکان از سوی والدین در فضای مجازی و همچنین استفاده کودکان در صنعت مدلینگ نیز نقض حقوق کودک است. در مورد تصویر برداری از کودکان، چه انتشار تصاویر از طرف والدین در فضای

مجازی، چه انتشار تصاویر کودکانی که در مدلینگ از آنان استفاده می شود یا در موردی که اخیراً باب شده است و برخی تصاویر کودکان به حالت نیمه برهنه یا اروتیک از سوی آتلیه ها منتشر می گردد، به نوعی استفاده ابزاری از کودکان و بسیار تأسف برانگیز است. افزون بر این استفاده کودکان در صنعت مدلینگ در حال مرسوم شدن در فضای مجازی است و می توان گفت والدین این کودکان به نوعی به عنوان شغل کودک به آن نگاه می کنند و با توجه به آسیبی که به کودکان وارد می کند، این اقدام به نوعی کار اجباری کودکان محسوب می شود. کسب درآمد از طریق کودکان به شیوه ابزاری و انتشار تصاویر آنان در فضای مجازی، قابل پیگیری است و لازم است که آگاهی رسانی شود تا والدین بدانند با این اقدام آنها چه آسیب جدی به کودکان خود وارد می کنند. انتشار تصاویر کودکان، آزارگران جنسی را جذب می کند. حتی در بحث مدلینگ گاهی کودکان برای عکسبرداری و تصاویری که از کودکان تهیه می شود، ساعت ها باید جلوی دوربین قرار بگیرند و فشار خستگی جسمی و عصبی را متحمل گردند. و گاهی گریم های سنگینی روی کودکان انجام می شود و همه این ها موجب آزار و آسیب به کودک می شود. هنگامی که تصاویر کودکان منتشر می شود و در معرض دید عموم قرار می گیرد، بسیار مخاطره آمیز است. افزون بر این، مورد توجه قرار گرفتن کودکان موجب می شود به شخصیت او آسیب جدی وارد شود و به طور ناخواسته مسیر زندگی کودک و آینده شغلی او تحت الشعاع قرار می گیرد. چنین اقداماتی به طور جدی باید پیگیری و به والدین آگاهی رسانی شود. و آنچه که بسیار مخاطره آمیز است، این که تصاویر این کودکان با توجه به این که در معرض دید عموم قرار می گیرد، ممکن است در آینده طعمه ای برای آزارگران جنسی یا افراد پدوفیلیا باشد. طی سال های اخیر آتلیه هایی در حضور والدین، عکس های نامتعارف، بدن نما و نیمه برهنه از کودکان آنها گرفته و آنها را در شبکه های مجازی منتشر کرده اند که واکنش هایی را در پی داشته است. از این روی، مرجع ملی کنوانسیون حقوق کودک به عنوان متولی برنامه ریزی، هماهنگی، نظارت و پایش حقوق کودک و عهده دار حمایت از حقوق کودکان در سطح ملی و بین المللی رسالت سنگینی در تأمین، تضمین و ارتقا حقوق کودک بر عهده دارد. به موجب تکالیف درج شده در برنامه های توسعه کنوانسیون حقوق کودک این مرجع مکلف است با ساختار سازی و ایجاد زنجیره تعاملی مستمر با همکاری اعضای شورای هماهنگی مرجع ملی کنوانسیون حقوق کودک، مراجع متناظر استانی، قوه قضائیه، سازمان های مردم نهاد و سایر کنشگران عرصه حقوق کودک و در مقام پیگیری راهبردی کنوانسیون حقوق کودک در عرصه ملی، زمینه ارتقا همه سویه حقوق کودکان را فراهم کند. از این پیش مرجع ملی کنوانسیون حقوق کودک در راستای وظایف راهبردی خود اجرای برنامه های گوناگون به منظور ارتقای حقوق کودک در جمهوری اسلامی ایران را بر عهده دارد که سلسله اقدامات انجام شده در این راستا فهرستی بلند از اقدامات گوناگون را در بر می گیرد. از جمله این موارد می توان به تلاش در اصلاح قوانین و مقررات با رویکرد کودک محوری، تدوین لوایح مورد نیاز در راستای حمایت از حقوق کودکان، آموزش حقوق کودک در قالب مدارس فصلی به کنشگران اصلی عرصه حقوق کودک، هماهنگی برای ایجاد کلینیک های حقوق کودک اشاره کرد. (اسماعیل نژاد، ۱۳۹۴، ۵۲)

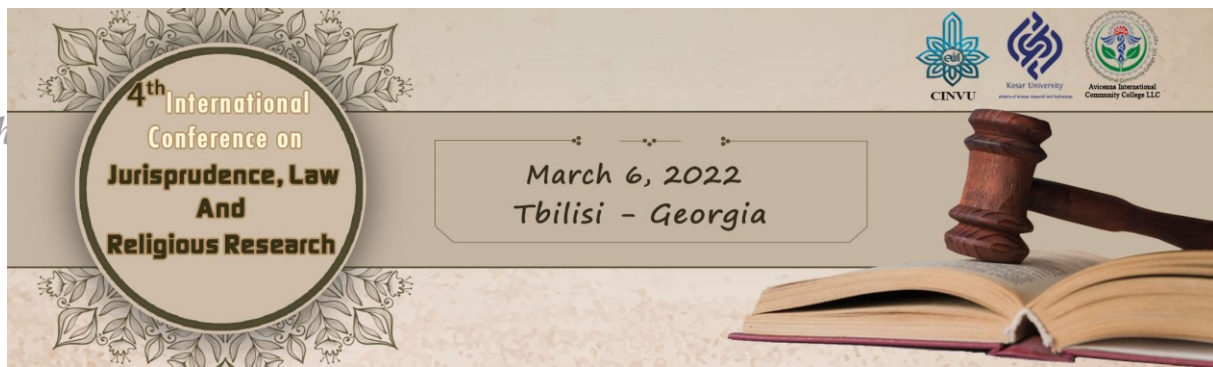

۴- آسیب های فضای مجازی برای کودکان

درباره عواقب انتشار تصاویر، چه تصاویر ثابت چه متحرک که از کودکان در فضای مجازی منتشر می شود، یا حتی انتشار مطالب نوشتاری در رابطه با کودکان، سال هاست که تحقیقات و بررسی های زیادی انجام شده است. شکل و نوع تصویری که از کودکان در فضای مجازی ارائه و منتشر می شود، می تواند به نقض کرامت کودک منجر شود و حریم خصوصی او را نقض کند. به دلایلی چون ورود به فضاهایی که فضاهای خصوصی کودکان است و به آنها تعلق دارد، نادیده گرفتن حق آنها بر مالکیت تصویرشان و نا آگاهی کودکان از اتفاقات احتمالی که برایشان خواهد افتاد. حتی علیرغم اجازه کودک، انتشار عکس ها و ویدیو های آنها می تواند نقض حریم خصوصی کودکان باشد. همچنین بحث ایجاد و شکل گرفتن یک هویت مجازی مطرح است که این هویت مجازی، به نوعی تقریباً غیر قابل تغییر و اصلاح است. از طرف دیگر ماندگاری دارد و همچنین می تواند به شکل گسترده و فزاینده ای در آینده توسط کارفرمایان مورد استفاده قرار بگیرد. یعنی جستجو در دنیای مجازی، از سوی کارفرمایان، برای متقاضیان کار، یکی از متداول ترین بخش های مصاحبه های کاری در دنیای امروز است، که این شامل آن بخش از هویت مجازی می شود که از کودکی برای فرد شکل داده اند. به دلیل غیر قابل حذف یا اصلاح بودن عکس ها و ویدیو های به اشتراک گذاشته شده در فضای مجازی، می توانیم انتظار اثراتی را بر روی آینده شغلی، حرفه ای و کاری کودکان داشته باشیم. کودکان به طور کلی آسیب پذیرند، اما در رابطه با کودکانی که در کودکی دچار آسیب هایی شده اند، کودکان قربانی تجاوز، یا کودکانی که آزاری را متحمل شده اند یا یک اتفاق ناخوشایند در دوران کودکی داشته اند، و همچنین کودکانی که ما به نام کودکان کار می شناسیم، پخش شدن تصاویرشان، به طور اختصاصی که در آن هویت سازی شده، می تواند تأثیرات آسیب زا داشته باشد. اگرچه بخشی از مبارزه و تلاش ما باید برای زدودن این موارد باشد، اما باید در راستای ممانعت از انتشار تصاویر کودکان دارای همت باشیم. برخی از والدین بابت ملاحظاتی در انتشار عکس های برهنه از کودکان، زمینه سوء استفاده را برای سایت های پورنوگرافی کودکان هموارتر می کنند. همچنین انتشار تصاویر کودکان در فضای مجازی و شبکه های اجتماعی، یا انتشار اطلاعات بی ملاحظه راجع به کودکان، در مورد چیزهایی که دوست دارند یا محل زندگی آنها، می تواند آنان را در معرض خطر دزدیده شدن یا سوء استفاده های دیگر قرار دهد. (امامی، ۱۳۹۶، ۱۲)

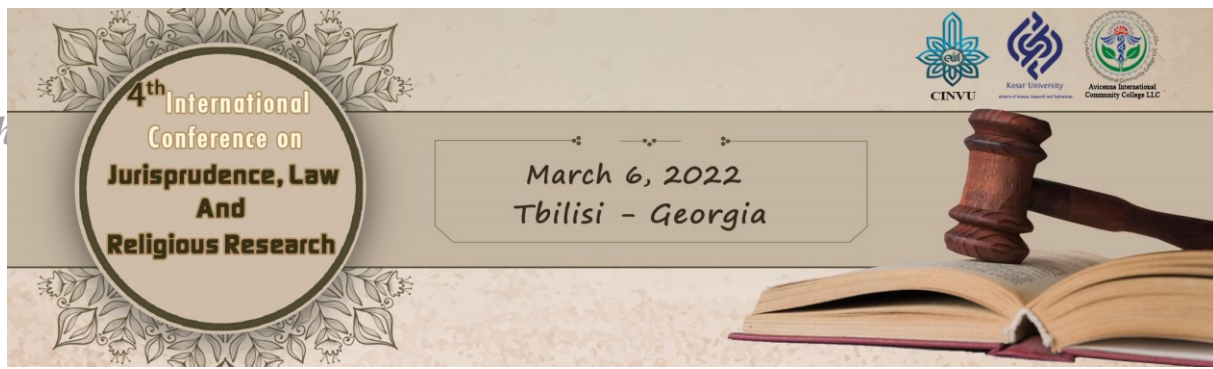
نتیجه گیری

امروزه به دلیل مجموعه ای از آسیب های جسمی و روانی که انتشار تصویر کودکان یا اطلاعاتی راجع به کودکان در فضای مجازی می تواند به دنبال داشته باشد، این موضوع، اهمیت پیدا کرده است. در کشورهایی که قوانین مترقی دارند، مسأله انتشار تصاویر کودکان به صورت واضح در قوانین جای گرفته است. در ایران قوانینی که اخیراً تصویب رسیده، اشاره

های مستقیمی به موضوعاتی دارد که می توان از آن برای جلوگیری از تضييع حقوق کودکان در فضای مجازی و بهره کشی اقتصادی از کودکان در این فضا، استفاده کرد و از آن بهره برد.

اکنون بی گمان مهم ترین راهبرد این مرجع ایجاد زمینه مناسب و گسترش زنجیره تعاملی با دستگاه ها و ایجاد زیرساخت فرهنگ حقوق کودک از طریق کنشگران اصلی به سطح جامعه، مدارس و خانواده ها است. بر این اساس، مرجع ملی کنوانسیون حقوق کودک، این گونه تخلفات را محکوم و پیگیری آن از طریق قوه قضائیه تا محکومیت و اجرای قاطع مجازات عاملان جرم را، با اعزام نماینده ای ویژه و تحلیل موضوع در صدد ریشه یابی علل و عوامل آن و پیشگیری از موارد مشابه ضروری می داند. آموزش زنجیره ای کنشگران اصلی حمایت از حقوق کودک و تزریق این آموزش ها به بطن جامعه، خانواده ها و دانش آموزان مهمترین عامل بازدارنده در مقابل این افکار متحجرانه است. مقامات قضایی باید نسبت به نقض حقوق کودک ورود کنند و از سوی دیگر لازم است نسبت به تصویرگران و والدین به طور کلی راجع به استفاده ابزاری از کودکان آگاهی رسانی از طریق صدا و سیما و فضای مجازی انجام شود که این اقدامات، چنین آسیب ها و مخاطراتی به همراه دارد. بدین سیاق، تصمیماتی دایر بر نشر تصویر کودک به هر عنوان که ممکن است در آینده کودک از انتشار آن متضرر یا ناراضی تلقی شود، مغایر حق کودک بر کرامت انسانی، خشونت علیه کودکان، حق بر تعیین سرنوشت آنان همچنین به واسطه آسیب های روحی، جسمی و دیگر آسیب ها مغایر مصالح کودکان است. از این رو، هرگونه انتشار تصویر کودکان ممنوع و انجام آن نقض صریح حقوق آنان به شمار می رود.

منابع

- اسماعیل نژاد، علیرضا، ۱۳۹۴، **نگرشی بر حقوق حمایت از کودکان**، تهران: انتشارات سمت.
- امامی، اسدالله، ۱۳۹۶، **حق مالکیت معنوی**، تهران: نشر میزان.
- خسروی، حمید رضا، ۱۳۹۲، **نظام شخصیت سازی**، تهران: انتشارات سبز.
- وفایی، سید حسین، ۱۳۹۵، **حقوق و مالکیت فکری**، تهران: نشر میزان.
- قاسم زاده عراقی، علی، ۱۳۹۶، **رسانه و چالش های موجود**، تهران: انتشارات رسانه و مطالعات.
- قضاع، محمد، ۱۳۸۹، **بررسی قانون کپی رایت**، تهران: نشر کتابدار.
- قنبرزاده، بابک، ۱۳۹۰، **حقوق کودک**، تهران: انتشارات سمت.
- کاوه مریان، میترا، ۱۳۹۸، **بررسی کنوانسیون حقوق کودک**، تهران: نشر مطالعات حقوق و اقتصاد.
- محمد زاده، صالح، ۱۳۹۶، **حریم شخصی و سرقت روح**، تهران: انتشارات سمت.
- محمدی، سید حسن، ۱۳۸۹، **اینترنت و فضای مجازی**، تهران: انتشارات مجد.